

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/2000 vp

Suomen lähtökohdista ja tavoitteista Euroopan unionin vuoden 2000 hallitusten välisessä konferenssissa

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä helmikuuta 2000 lähettäessään valtioneuvoston selonteon "Suomen lähtökohdat ja tavoitteet Euroopan unionin vuoden 2000 hallitusten välisessä konferenssissa" (VNS 1/2000 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- pääministeri Paavo Lipponen ja EU-asioiden erityisavustaja Jari Luoto
- EU-asioiden alivaltiosihteeri Antti Peltomäki, valtioneuvoston kanslia

- suurlähettiläs Antti Satuli, linjanjohtaja Ora Meres-Wuori ja lainsäädäntösihteeri Petri Helander, ulkoasiainministeriö
- yksikön johtaja, lainsäädäntöneuvos Tiina Astola ja lainsäädäntöneuvos Sami Manninen, oikeusministeriö
- EU:n perusoikeuskirjan valmistelukunnan varapuheenjohtaja, kansanedustaja Gunnar Jansson, jäsen, kansanedustaja Tuija Brax, jäsen, valtioneuvoston oikeuskansleri Paavo Nikula sekä varajäsen, Euroopan parlamentin jäsen Ulpu Iivari
- professori Esko Antola
- professori Kari Joutsamo
- professori (emeritus) Antero Jyränki
- professori Tuomas Ojanen
- valtiotieteen tohtori Teija Tiilikainen
- professori Kaarlo Tuori
- professori Matti Wiberg.

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Selonteossa esitetään Suomen hallituksen lähtökohdat ja tavoitteet vuoden 2000 Euroopan unionin jäsenvaltioiden hallitusten välisessä konferenssissa (HVK). Selonteossa viitataan Suomen hallituksen tavoitteisiin ja toimintaan 1996 HVK:ssa ja pääministeri Lipponen II hallituksen ohjelmaan sekä selostetaan Suomen puheenjohtajavaltiona ratkaisuvaihtoehtojen selvittämi-

seksi ja arvioimiseksi antamaa selvitystä HVK:ssa tarkasteltaviksi tulevista institutionaalisista kysymyksistä ja Helsingin Eurooppa-neuvoston päätelmiä. Niiden mukainen HVK:n asialista on selonteon mukaan Suomen lähtökohtana. Jos asialistaa kuitenkin laajennetaan asioihin, joita ei käsitellä selonteossa, valtioneuvosto ilmoittaa täydentävänsä selontekoa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

HVK:n merkitys

Institutionaaliset kysymykset olivat keskeisellä sijalla Amsterdamin sopimukseen johtaneessa 1996 HVK:ssa. Komission kokoa ja kokoonpanoa sekä äänten painottamista neuvostossa ei kuitenkaan onnistuttu ratkaisemaan. Niinpä Amsterdamin sopimuksen muutokset eivät olleet riittäviä uusien jäsenten ottamisen näkökulmasta, vaikkakin muutosten pohjalta oli mahdollista käynnistää laajentumisneuvottelut. Unionisopimukseen ja perustamissopimukseen liitetyn pöytäkirjan n:o 11 mukaisesti uusi HVK kutsutaan koolle "viimeistään vuosi ennen sitä, kun Euroopan unionin jäsenten määrä ylittää kaksikymmentä... toimielinten kokoonpanoa ja toimintaa koskevien perussopimusten määräysten uudelleentarkastelua varten".

Amsterdamin sopimuksen ulkopuolelle jääneet institutionaaliset seikat muodostavat 2000 HVK:n pääsisällön, mutta myös muita kysymyksiä voidaan tuoda ratkaistaviksi. Ensi kertaa Euroopan unionin historiassa HVK:n asialista on jätetty avoimeksi, ja 2000 HVK saattaakin laajeta merkittävästi alkuperäisestä tarkoituksestaan. Hallituksen tulee informoida eduskuntaa nopeasti kaikista asialistan muutoksista.

2000 HVK on Euroopan unionin tulevaisuuden kannalta hyvin merkittävä. Näillä näkymin tämä HVK on viimeinen, joka käydään 15 jäsenmaan kesken. Jäsenmaiden määrän kasvaessa perussopimusten muuttaminen vaikeutuu entistään. Edessä oleva laajentuminen muuttaa unionia ehkä oleellisesti syvällisemmin kuin aiemmat laajentumiset, koska uusien jäsenten taloudellinen ja poliittinen kehitys viime vuosikymmeninä on ollut kovin erilaista kuin nykyisissä jäsenmaissa.

HVK:ssa on kyse on unionin laajentumisprosessin ja koko unioninkin uskottavuudesta. Epäonnistuminen institutionaalisissa kysymyksissä saatettaisiin tulkita niin, että EU ja sen jäsenmaat ovat kykenemättömiä tekemään laajentu-

misen vaatimia poliittisia ratkaisuja ja ottamaan uusia jäseniä unioniin.

Laajentumisprosessin onnistumisen kannalta on syytä korostaa sitäkin, että HVK:n tulokset saadaan aikaan sovitussa aikataulussa, vuoden 2000 loppuun mennessä. Aikataulu muodostuu pakostakin kireäksi, jotta jäsenmaat ennättävät käsitellä HVK:n lopputuloksen valtiosääntöjensä mukaisessa järjestyksessä ja ratifioida sopimuksen ennen ensimmäisten uusien jäsenten tuloa unioniin. Unioni on ilmaissut valmiutensa ottaa uusia jäseniä HVK:n tulosten vahvistamisen jälkeen vuoden 2002 lopusta lähtien heti, kun uudet jäsenet pystyvät täyttämään jäsenvelvoitteensa. Valiokunta pitää tärkeänä, että uudet institutionaaliset määräykset tulevat joka tapauksessa voimaan vasta siitä alkaen, kun uusia jäseniä liittyy unioniin.

Hallituksen yleistavoite

Hallituksen tavoitteena on saada aikaan institutionaalisissa kysymyksissä kokonaisvaltainen ja johdonmukainen pitkän aikavälin ratkaisu, jossa kytketään yhteen komission koko ja kokoonpano, äänten painottaminen neuvostossa ja määräänemmistö päätösten käyttöalan laajentaminen. Hallitus pitää oleellisena lopputuloksen tasapainoisuutta ja kaikkien jäsenvaltioiden etujen huomioon ottamista siten, että unionin legitimitetti vahvistuu jäsenvaltioissa ja päätöksenteko tehostuu.

Euroopan unionin laajentuessa on välttämätöntä saada aikaan sellaiset institutionaaliset ratkaisut, jotka takaavat myös nykyistä suuremman unionin toimintakyvyn. Tässä suhteessa näyttää väistämättömältä kaventaa edelleen yksimielisyyttä edellyttävän päätöksenteon käyttöalaa, vaikka määräänemmistö päätöksenteon ja siihen selonteossa kytketyn yhteispäätös-menettelyn käyttöalan laajeneminen ainakin periaatteessa heikentää kansallisten parlamenttien mahdollisuuksia vaikuttaa oman hallituksensa välityksellä päätöksentekoon unionissa. Unionin sisällä enemmistö päätöksenteon lisääminen antaa komission aloitteille suuremman läpime-

non mahdollisuuden. Yksimielisyyysvaatimus neuvoston päätöksenteossa on joka tapauksessa perusteltua säilyttää keskeisimmissä instituutio-naalisissa asioissa samoin kuin unionin kompetenssin määrittelyssä.

Komissio

Hallituksen mielestä komissiossa tulee olla yksi kansalainen kustakin jäsenvaltiosta. Komission legitimitietin ja jäsenvaltioiden tasavertaisen aseman uskotaan tulevan parhaiten turvatuiksi tällaisessa ratkaisussa.

Hallituksen tavoite on ymmärrettävä. Tavoite merkitsee, että laajentuneen unionin komissiossa on 25—30 komissaaria. Näin suuren komission toiminnan tehokkuus vaatii komission työn- jaon kehittämistä ja jäsenten vastuun vahvistamista. Yksittäisiä komissaareja ei ole instituutio-naalisen tasapainon kannalta tarkoituksenmukaista saattaa vastuullisiksi Euroopan parlamentille, joskin heidän vastuunalaisuuttaan tulee kehittää ja selkeyttää. Kaikkien komissaarien yhdenvertaisesta asemasta komission kollegisessa päätöksenteossa ei ole aihetta luopua. Samalla lienee kuitenkin syytä hyväksyä, että komissaarien samanarvoisuus tulee jäämään enemmänkin muodolliselle tasolle, koska eri komissaarien todelliset painoarvot saattavat erota huomattavastikin. Jo nykyisin vaikeutena on jakaa komission tehtävät tasapainoisesti eri komissaarien hoidettaviksi.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että hallitus perustelelee tavoitteenasetteluaan muun muassa legitimitettiinäkökohdin. Valiokunta huomauttaa, että komission jäsenyys ei suinkaan ole tältä kannalta erityisasemassa muihin toimielimiin, esimerkiksi EY:n tuomioistuimeen verrattuna. On myös syytä muistaa, että komissio vaalii ensi sijassa yhteisöjen etua, kun taas unionin neuvosto on jäsenvaltioiden kansallisten intressien luonnollisin edustaja.

Neuvosto

Äänen painottamisen uudistaminen neuvostossa kytkeytyy ennen muuta suurten jäsenvaltioiden haluamaan kompensaatioon siitä, että ne menettävät toisen komissaarin. Valiokunta yh-

tyy hallituksen esille ottamiin näkökohtiin ja pitää tärkeänä päätöksentekosääntöjen mahdollisimman suurta yksinkertaisuutta.

Äänivaltasuhteiden muuttaminen suuria jäsenmaita suosivaan suuntaan ei välttämättä ole ollenkaan kohtalokasta pienille jäsenmaille, koska neuvoston päätöksenteossa jäsenmaiden mahdolliset käsityserot eivät yleensä heijastele jäsenmaiden kokoa vaan muunlaisia seikkoja. On syytä muistaa, että äänestäminen on neuvostossa jokseenkin harvinaista. Äänimäärien painotus vaikuttaa siihen, miten kompromissit ja niiden painotukset syntyvät. Suurten jäsenmaiden äänivallan lisääntyminen voi siirtää kompromissien painopistettä enenevästi suurten jäsenmaiden näkemysten suuntaan.

Määräenemmistöpäätöksenteon käyttöalan laajentaminen on aiheellista toiminnan tehokkuuden turvaamiseksi. Määräenemmistöpäätöksenteko ei kuitenkaan laajentuvassa unionissa välttämättä lisää mahdollisuuksia tehostaa yhteisön politiikkojen hoitamista käytännössä. Lopputulos voi joissakin tapauksissa olla päinvastainen, koska potentiaalisten määräenemmistökoalitoiden määrä kasvaa.

Euroopan parlamentti sekä EY:n tuomioistuin ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

Valiokunnalla ei ole sinänsä huomautettavaa hallituksen kannanottojen johdosta. Tuomioistuimista valiokunta kuitenkin toteaa, että niiden ydinongelmat eivät näytä liittyvän menettelykysymyksiin tai käsiteltäviksi tulevien asioiden määrään. EY:n tuomioistuimessa vireille tulleiden asioiden määrä esimerkiksi 1998 oli noin kymmenesosa korkeimmassa hallinto-oikeudessa vireille tulleista asioista. Perusongelmana on käsittelyaikojen pituus; oikeusjutun käsittely EY:n tuomioistuimessa kesti keskimäärin noin 21 kuukautta 1998.

Pääselitys pitkiin käsittelyaikoihin on unionin monikielisyudessa. Esimerkiksi ennakkoratkaisumenettelyssä jutun kieli määräytyy ennakkoratkaisupyynnön taustalla olevassa kansallisessa oikeudenkäynnissä käytetyn kielen mukaan, mutta jokaisella pyynnön käsittelyyn tuomioistuimessa osallistuvalla jäsenvaltion halli-

tuksella on oikeus käyttää maansa virallista kieltä sekä saada jutun asiakirjat tällä kielellä. Lopputuloksena on mutkikas ja raskas kielenkäännösjärjestelmä, joka venyttää käsittelyaikoja.

Euroopan unionin yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Suomen puheenjohtajuuskauden aikana esitettiin eri näkemyksiä siitä, tarvitaanko EU:n kriisinhallinnan uusien rakenteiden perustamisen johdosta perussopimusten muutoksia. Muutokset käyvät välttämättömiksi, jos perustettaville korkean tason valmisteluelimille suunniteltua asemaa ei ole mahdollista toteuttaa nykyisten sopimusmääräysten pohjalta ja etenkin jos uusien toimielinten asema aiheuttaisi muutoksia nykyiseen toimielinjärjestelmään. Muutospaineita voi seurata myös tämän vuoden loppuun mennessä tapahtuvasta EU:n ja WEU:n yhteen sulauttamisesta, jonka yhteydessä WEU:n jäsenmaat joutuvat myös ottamaan kantaa WEU-sopimuksen kollektiivista puolustusta koskevan 5 artiklan kohtaloon.

Mahdolliset perussopimusten muutokset saataisivat olla merkityksellisiä myös valtiosäännön kannalta. Muutostarvetta selvitetään Portugalin puheenjohtajuuskaudella. Tässä vaiheessa valiokunta tyytyy hallituksen yleisilmoitukseen siitä, että eduskunta pidetään säännöllisesti informoituina 2000 HVK:n kulusta. Kriisinhallinnan kysymysten osalta tämän täytyy tarkoittaa muun muassa informaatiota siitä, ollaanko asia ottamassa HVK:n asialistalle.

Euroopan unionin perusoikeuskirja

EU:n perusoikeuskirjan valmistelu perustuu Kölnin ja Tampereen Eurooppa-neuvostojen päätöksiin. Perusoikeuskirjaa valmisteleva toimielin järjestäytyi joulukuussa 1999 ja se otti sittemmin nimekseen "valmistelukunta". Tavoitteena on, että valmistelukunta saa perusoikeuskirjaluonnoksen valmiiksi ennen joulukuussa 2000 kokoontuvaa Eurooppa-neuvostoa. Huipukokouksen on määrä esittää Euroopan parlamentille ja komissiolle, että ne yhdessä neuvoston kanssa antaisivat juhlallisesti peruskirjan Euroopan unionin perusoikeuksista. Tämän jäl-

keen on erikseen pohdittava, olisiko peruskirja sisällytettävä perustamissopimuksiin ja miten se olisi tarvittaessa tehtävä.

Hallitus ilmoittaa selonteossa pitävänsä tärkeänä unionin kansalaisten ja muiden unionin alueella oleskelevien henkilöiden perusoikeus-suojan vahvistamista. Hallitus pitää hyvänä, että perusoikeuskirjan valmistuttua harkitaan, olisiko ja miten se sisällytettävä perussopimuksiin. Hallituksen lähtökohtainen kanta tähän kysymykseen on kuitenkin varauksellinen. Hallituksen mielestä tulisi selvittää myös yhteisön mahdollisuus liittyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Valiokunta huomauttaa, että unionin perusoikeuskirjan valmistelu etenee HVK:sta erillisenä hankkeena. Sen tämän vaiheen päätepiste muodostuu Nizzan Eurooppa-neuvostosta joulukuussa 2000. On tuskin luultavaa, että perusoikeuskirjaa valmistelevan valmistelukunnan työssä otettaisiin minkäänlaista kantaa liittymiseen Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Valmistelukunnan tehtävä on lisäksi oleellisesti laajajalaisempi kuin pelkästään ihmisoikeussopimuksen mukaisten perinteisten vapausoikeuksien piiri. Liittymiskysymys on — jos sen toivotaan etenevän — otettava siksi esille HVK:ssa. Ihmisoikeussopimukseen liittymistä mahdollisesti arvioitaessa on tähdättävä ensisijaisesti siihen, että sopimukseen liittyisi EU. Tämä taas ajankohtaistaa kysymyksen unionin oikeushenkilöllisyydestä, mihin liittyy erilaisia selvitystä kaipaavia kohtia (PeVL 6/1996 vp, s. 2/I).

Perusoikeuskirjaa valmisteleva valmistelukunta lähtee siitä, että sen valmisteleva ehdotus tulee saatettavaksi voimaan poliittisena julistuksena. Valmistelukunta on kuitenkin tarkoin mieltänyt, että perusoikeuskirja voidaan erikseen päättää sisällytettäväksi perussopimuksiin. Tästä syystä perusoikeuskirjan teksti pyritään muotoilemaan jo tässä vaiheessa siten, että teksti voidaan sellaisenaan muuttaa oikeudellisesti sitovaksi asiakirjaksi. Tämä lähtökohta näyttää ainakin valmistelun nykyvaiheessa merkitsevän ennen muuta sitä, että yksittäiset perusoikeudet pyritään ilmaisemaan mahdollisimman sama-

sanaisesti kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.

Valiokunnan mielestä tällainen kirjoittamistapa ei ole yksiselitteisesti kannatettava, koska ihmisoikeussopimus on jo 50 vuotta vanha ja sopimuksen sanamuoto ei kaikissa tapauksissa enää ilmennä ihmisoikeuksien voimassa olevaa sisältöä. Hyvin tärkeää on käsitellä unionin perusoikeuskirjassa myös sosiaalisia oikeuksia ja esimerkiksi sellaisia ihmisoikeussopimukseen sisällyttämiä yksittäisiä oikeuksia kuin hyvän hallinnon periaate, ympäristöön liittyvät oikeudet, osallistumisoikeudet ja vähemmistöjen oikeudet.

Vaikka perusoikeuskirja jäisi vain poliittiseksi julistukseksi, se tuskin olisi oikeudellisesti merkityksetön. On varsin uskottavaa, että toimielinten toiminnassa perusoikeuskirjalla olisi tosiasiallisesti samantapaista merkitystä kuin varsinaisella primäärioikeudella. Siltä osin kuin EY:n tuomioistuin ratkaisujensa perusteluissa viittaisi perusoikeuskirjaan oltaisiin asiallisesti ottaen tekemisissä perusoikeuskirjan oikeudellisesti sitovan vaikutuksen kanssa.

Valiokunta pitää tärkeänä asennoitua siten, että perusoikeuskirja ennen pitkää on myös oikeudellisesti sitova asiakirja. Perusoikeuksien sitovuudella voi olla merkitystä EU:n uskottavuudelle ja legitimitetille kansalaisten silmissä. Oleellisempaa kuin pyrkiä varmistamaan perusoikeuskirjan julistuksellinen luonne onkin selvittää, millaisin edellytyksin perusoikeuskirjan oikeudellinen sitovuus on kansalliselta kannalta hyväksyttävissä. Valiokunnan mielestä seuraavat seikat ovat tällöin keskeisiä:

(1) Perusoikeuskirjan perimmäisenä tarkoituksena on suojata yksityisiä ja yhteisöjä mahdollisia väärinkäytöksiä vastaan. Perusoikeuskirja koskee ensi sijassa Euroopan unionin toimielimiä niiden perussopimusten mukaisissa tehtävissä ja toimivaltuuksissa.

(2) Jäsenvaltioita perusoikeuskirja koskee vain niiden toimeenpannessa EY:n oikeutta joko säädöksiin tai päätöksiin.

(3) Edellisen kohdan osalta tulee esille kysymys unionin perusoikeuskirjan ja kansallisten perusoikeussäännösten välisestä suhteesta. Va-

liokunnan mielestä on asian luonteen mukaista, että kansallisissa perusoikeussäännöksissä täytyy olla mahdollista antaa pidemmälle menevää suojaa kuin perusoikeuskirjassa. Tästä huolimatta Suomen edustajien valmistelukunnassa tulee pyrkiä siihen, että perusoikeuskirjan mukainen suojan aineellinen sisältö vastaa mahdollisimman pitkälti vähintään omien perusoikeussäännöstemme turvaamaa perusoikeussuojaa.

(4) Perusoikeuskirja ei luo uusia eikä myöskään laajenna nykyisiä tehtäviä tai toimivaltuuksia.

EU:n perusoikeuskirjahankkeen vaikutuksia Euroopan neuvoston ihmisoikeusjärjestelmään pitää arvioida. Kahden rinnakkaisen eurooppalaisen perusoikeusjärjestelmän (ks. PeVL 6/1999 vp) tilanteessa voi olla vaarana, että Euroopan ihmisoikeussopimus ja sen valvontajärjestelmä jäävät ajan oloon toisarvoiseen asemaan unionin perusoikeusjärjestelmään nähden. Yhteinen intressi kuitenkin on, että koko maanosan alueella on vallalla sisällöltään yhtenäisten perusoikeuksien korkea taso.

Joustavuus

Joustavuutta koskevista yleisistä periaatteista ja edellytyksistä on määräyksiä Amsterdamin sopimuksen yleisessä joustavuuslausekkeessa. Laajentumisen myötä unioniin tulee joukko maita, jotka monessa suhteessa eroavat nykyisistä jäsenistä. Siksi on ilmennyt haluja varmistaa integraatiodynamiikan säilyminen tehostamalla mahdollisuuksia siihen, että joukko jäsenmaita etenee muita nopeammin EU:n järjestelmän puitteissa. Valiokunta tuntee ymmärrystä hallituksen varaukselliseen kantaan tässä asiassa. Samalla on kuitenkin syytä muistaa, että integraation syventämistä todella haluavat jäsenmaat kykenevät joka tapauksessa toteuttamaan tahtonsa (esim. Schengenin yhteistyö). Tämä realistinen näkökohta voi puoltaa hallituksen avoimempaa suhtautumista joustavuuskysymyksiin. Pienten jäsenvaltioiden kannalta on kuitenkin edullisempaa, että mahdolliset tiiviimpää yhteistyötä merkitsevät järjestelyt tehdään unionin perusrakenteiden puitteissa kuin niiden ulkopuolella.

Perussopimusten uudelleen järjestely

Hallitus ei pidä perusteltuna unionisopimuksen ja Euroopan yhteisöjen kolmen erillisen perustamissopimuksen uudelleen järjestelyä 2000 HVK:ssa. Uudelleen järjestelyn perusajatuksena olisi jakaa nykyiset sopimusmääräykset kahteen ryhmään, joista ensimmäiseen kuuluisivat perustavaa laatua olevat toimivaltamääräykset ja toiseen muut olennaiset määräykset, kuten alakohtaisia politiikkoja koskevat määräykset. Edellisen ryhmän määräyksiä voitaisiin muuttaa vain nykyisessä perustamissopimusten muuttamismenettelyssä, kun taas jälkimmäisten muutokset olisi toteutettavissa neuvoston yksimielisen päätöksen ja parlamentin hyväksymisen perusteella.

Valiokunta yhtyy hallituksen kantaan ja sen perusteina esille tuotuihin periaatteellisesti eri-

tyisen tärkeisiin näkökohtiin. On kuitenkin olemassa hyvin kiistatonta tarvetta perussopimusten sellaiseen teknisluonteiseen uudelleen järjestelyyn, jonka tavoitteena on primäärioikeuden ymmärrettävyyden ja havainnollisuuden lisääminen yhdistämällä nykyiset sopimukset yhtenäiseksi perussopimukseksi. Tällaiseen työhön on valiokunnan käsityksen mukaan väistämätöntä tarttua ennen pitkää.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 14 päivänä maaliskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj. Riitta Prusti /sd
jäs. Tuija Brax /vihr
Klaus Hellberg /sd (osittain)
Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Jouko Jääskeläinen /skl
Paula Kokkonen /kok
Jouni Lehtimäki /kok
Johannes Leppänen /kesk

Hannes Manninen /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Petri Salo /kok
Arto Seppälä /sd
vjäs. Jukka Mikkola /sd
Pekka Ravi /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.